

светоодиодного освітлення, для отримання алкалоїдів з противоопухолевої та гіпотензивної активністю.

Мацуй К.С., Шамельова А.С., Бслозьорова М.С.
**ЇСТІВНІ РОСЛИНИ В КОЛЕКЦІЇ ОРАНЖЕРЕЇ ХНПУ ІМЕНІ Г.С.
СКОВОРОДИ**

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Людина в умовах урбанізованого ландшафту часто відчуває стрес, погіршення психоемоційного стану, візуальної агресії. Спілкування з природою, рослинами діє сприятливо, розслаблює, зменшує стресові реакції. Аромат рослин, зелений колір листків, декоративні квітки і плоди викликають відчуття комфорту. Присутність рослин в приміщеннях покращує в них мікроклімат, що збільшує працездатність. Але, користь від кімнатних рослин ще в тому, що деякі з них можна використовувати в їжу. Цінності їм надає присутність в різних органах вітамінів, полісахаридів, ефірних олій, кислот, флавоноїдів, жирів, білків тощо. В кімнатних умовах вирощуються цінні їстівні рослини, що походять з субтропіків, тропіків, пустель. Але властивості більшості рослин вивчені недостатньо. Багато вчених присвятили свої дослідження визначенню перспективності рослин в якості харчових (Ledal, 1975; Мікеладзе, 1988; Нуомога, 2005; Мінарченко, 2005; Філоненко 2008). Наявність в деяких рослинах, що вживаються людиною, токсичних речовин, які призводять до отруєнь, вимагають подальших досліджень. В умовах оранжереї доцільно культивувати та досліджувати ці види.

Мета нашої роботи полягала у встановленні видового складу декоративних кімнатних рослин, що є їстівними і виявити серед них потенційно отруйні. Об'єкт досліджень – декоративні рослини захищеного ґрунту. Наші дослідження тривали протягом вересня 2017 – березня 2018 рр. в оранжереї ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Оранжерея почала працювати з 1994 року і її колекція становить понад 1500 таксонів рослин. Нами було зареєстровано 22 види, що є цінними у харчовому відношенні. Ці види згруповані до 17 родин з яких найбільш чисельними є *Orchidaceae*, *Araceae*, *Myrtaceae*, *Rutaceae*. Інші родини представлені поодинокі. Батьківщиною десяти видів є тропіки (*Monstera deliciosa* Liebm.), дев'ять видів походять з субтропіків (*Laurus nobilis* L.), три види із пустель (*Opuntia microdasys* (Lehm.) Pfeiff.). Аналіз життєвих форм показав переважання дерев (*Laurus nobilis*) і ліан (*Piper nigrum* L.) – по шість видів, п'ять трав'янистих багаторічників (*Oxalis triangularis* A.St.-Hil.), три кущі (*Coffea arabica* L.), деревоподібна *Opuntia microdasys* і напівкущ *Rosmarinus officinalis* L.

Їстівні плоди і супліддя виявили в таких видів як *Ficus carica* L., *Citrus limon* (L.) Osbeck, × *Citrofortunella microcarpa* (Bunge) Wijnands, *Acca sellowiana* (O.Berg) Burret, *Coffea arabica*, *Monstera deliciosa*, *Opuntia microdasys*, *Passiflora edulis* Sims, *Ananas comosus* (L.) Merr., *Punica granatum* L., *Piper nigrum* L. Листки використовують в *Laurus nobilis*, *Myrtus communis* L. Їстівними є пагони молодих *Bambusa vulgaris* Schrad. ex J.C.Wendl. Чайні збори можуть включати квітки *Jasminum sambac* (L.) Aiton, *Citrus limon*, × *Citrofortunella microcarpa* (Bunge) Wijnands, *Myrtus communis*, *Rosmarinus officinalis*. Борошно отримують з бульбоцибулин *Amorphophallus konjac* K. Koch. Найбільш вітаміновмісними є *Citrus limon*, × *Citrofortunella microcarpa*, *Acca sellowiana*, *Opuntia microdasys*, *Agave americana* і їх вживають з метою профілактики або лікування інфекційних захворювань.

Вживання великої кількості частин досліджених рослин можуть привести до отруєнь, або розладів деяких систем організму. *Ficus carica* може бути небезпечним завдяки наявності глікозидів, органічних кислот, фуурокумаринів. *Punica granatum*, *Oxalis triangularis*, *Acca sellowiana* містять багато органічних кислот, що може завдати шкоди шлунку. *Rosmarinus officinalis* містить ефірні олії, алкалоїди, гіркі речовини і має абортивну дію. Ефірні олії *Laurus nobilis* небезпечні для нирок. Вживання у великій кількості *Coffea arabica* небезпечно в зв'язку із наявністю алкалоїдів. Недостиглі супліддя і листки *Monstera deliciosa* містять кристали оксалату кальцію і контакт з ними призводить до афонії, дисфаргії.

При вживанні різних частин рослин треба пам'ятати, що в різні фази вегетації вони мають не однакову активність. В оранжерейних рослин максимальна активність фіксується рано навесні і поступово зменшується до кінця їх вегетації.

Надєєва С.Ю.

БІОЕКОЛОГІЧНА ТА ФАРМАКОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН КУП'ЯНСЬКОГО РАЙОНУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Лікарські рослини є великою групою рослин з різноманітною фармакологічною дією на людину та тварин і їх застосовуються у медицині та ветеринарії з лікувальною або профілактичною метою. Види, що входять до цієї групи, відносять до рослинних ресурсів. Вони являють собою сукупність корисних рослин певної території або фітоценозу, які презентуються у вигляді переліку таксонів та, по можливості, кількісних показників. Про цілеспрямоване культивування лікарських рослин на території України згадується з початку XVII ст. на Полтавщині (Попова, 2015). Але, звичайно, це була невелика кількість видів. На сьогодні загальна кількість рослин, що застосовуються у світовій практиці, нараховує 12 000 видів, а в офіційних фармакопеях якої країни їх не більше 150. За даними Food Agricultural Organization, на кінець минулого століття обсяг продажу лікарських рослин перевищив 1 млрд. дол. США (Мірзоева, 2013). Такі дані свідчать про необхідність подальших досліджень хімічного складу рослин та виявлення їх дії на організм. Так, виділяють реальні та потенційні рослинні ресурси (Дем'янова, 2007). Саме остання група містить значну частину видів, які потребують детальних досліджень. Дослідження проводяться й на території України в Дрогобицькому районі (Кречківська, 2013), на Розточчі (Стрямеш, 2010) та в інших районах.

Метою наших досліджень було виявлення лікарських рослин на території Куп'янського району Харківської області. Об'єкт досліджень – лікарські рослини. Предмет досліджень – біоекологічні та фармакологічні особливості лікарських рослин. Протягом 2013-2017 рр. ми виявили 55 видів в різних фітоценозах Куп'янського району. Аналіз систематичного складу показав, що найбільша їх кількість входить до родин *Rosaceae* (19), *Lamiaceae* (8), *Asteraceae* (7). Досліджені види представлені усіма клімаморфами (за класифікацією Х. Раункієра), але переважає група фанерофітів (18 видів) серед яких *Viburnum opulus* L., *Sambucus nigra* L., *Sorbus aucuparia* L. За відношенням до екологічних факторів переважають мезофіти (*Malus silvestris* Mill., *Tilia cordata* Mill., *Quercus robur* L.) і факультативні геліофіти (*Chelidonium majus* L., *Humulus lupulus* L., *Urtica dioica* L.).

Еволюційні процеси призвели до надзвичайної різноманітності біохімічного складу живих організмів. Тепер відомо понад 4 мільйони органічних сполук, котрі мають лікувальні властивості. Під час фітотерапії необхідно знати, які саме речовини містяться в певних видах та яка їх дія на організм. Звичайно, що хімічні речовини в одній рослині знаходяться у комплексі, але є ті, що переважають, саме вони й є визначальними. Аналіз вмісту БАР в рослинах показав, що досліджені види містять неорганічні та органічні кислоти, ефірні олії, вітаміни, жирні олії, глікозиди. Ми виявили, що плоди і суцвіття використовуються в 25 видів (*Apium graveolens* L., *Rosa majalis* L., *Rubus idaeus* L.). Вся надземна частина («трава») має лікарські властивості в 22 видів (*Artemisia vulgaris* L., *Bidens tripartita* L., *Mellisa officinalis* L.). Квітки і суцвіття містять БАР в 18 видів (*Matricaria chamomilla* L., *Taraxacum officinale* (L.) Weber ex F.H. Wigg). Молочний сік використовують в *Chelidonium majus* L. Більшість лікарських рослин є бур'янами і активно використовується мешканцями Куп'янського району. Аналіз частоти трапляння лікарських рослин показав, що 38 видів трапляються дуже часто, 10 – часто, зрідка – 7. Види, що трапляються дуже часто і часто мають необмежений ресурсний потенціал і є перспективними. Наявність видів, що у фітоценозах трапляються зрідка є свідченням про необхідність впровадження заходів, спрямованих на забезпечення збереження цих видів. Також, це є показником небезпеки